

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK-134/28524/13 MK

Warszawa, dnia 6 czerwca 2013 r.

Nr: 28524	Data wpływu 21 grudnia 2012 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 24 maja 2013 r.

UPRAWNIENIA EMERYTÓW I RENCISTÓW

TEMAT

**PRAWO DO DODATKU DO EMERYTURY
DLA WSPÓŁMAŁŻONKA POZOSTAJĄCEGO PRZY ŻYCIU**

WNOSZACY PETYCJE:

Tadeusz K. – petycja indywidualna.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w sprawie przyznania emerytom (wdowom, wdowcom) prawa do dodatku w wysokości 50% emerytury zmarłego współmałżonka.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji postuluje wprowadzenie zmian ustawowych mających na celu zapewnienie emerytom pozostającym przy życiu po śmierci współmałżonka–emeryta dodatku w wysokości 50% jego emerytury.

Zdaniem autora petycji, nie są przestrzegane zapisy Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., a w szczególności postanowienia art. 64 gwarantującego każdemu obywatelowi prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.

W myśl art. 64 ust. 2 Konstytucji własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Jak wynika z ust. 3 wymienionego artykułu, ograniczenie własności może nastąpić tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności.

Autor petycji uważa, że prawa własności do emerytury nabytej przez współmałżonka pozbawiony jest drugi ze współmałżonków pozostający przy życiu, w przypadku gdy oboje już wcześniej pobierali świadczenia emerytalne. Jego zdaniem w tej sytuacji łamane są zapisy ustawy zasadniczej.

STAN PRAWNY:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 67 ust. 1 gwarantuje obywatelom prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę i inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) określa: warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, zasady ustalania wysokości świadczeń, a także zasady i tryb ich przyznawania oraz wypłaty.

W art. 3 ustawy określone są świadczenia, które przysługują ubezpieczonym lub członkom rodziny po śmierci ubezpieczonego albo osobie uprawnionej do świadczeń z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Należą do nich:

- 1) emerytura (w tym emerytura częściowa);
- 2) renta z tytułu niezdolności do pracy (w tym renta szkoleniowa);

- 3) renta rodzinna;
- 4) dodatek pielęgnacyjny;
- 5) dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej;
- 6) zasiłek pogrzebowy.

Zgodnie z art. 4 ustawy za emeryta uważa się osobę mającą ustalone prawo do emerytury, w tym do emerytury częściowej. Emerytura jest świadczeniem, które przysługuje z tytułu własnej pracy i jest wypłacana wyłącznie osobie uprawnionej do tego świadczenia.

W myśl art. 101 ustawy uprawnienie do świadczeń nie przysługuje, gdy którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa ustanie lub z chwilą śmierci osoby uprawnionej.

Świadczenie, które po zmarłym małżonku może nabyć wdowa lub wdowiec to **renta rodzinna**. Art. 70 ustawy określa warunki niezbędne do spełnienia przez wdowę (wdowca) w przypadku ubiegania się o rentę rodzinną:

- w chwili śmierci osiągnięte 50 lat lub niezdolność do pracy albo
- wychowywanie co najmniej jednego z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnionych do renty rodzinnej po zmarłej żonie (mężu), które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole – 18 lat lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy uprawnionym do renty rodzinnej.

Prawo do renty rodzinnej nabywa również wdowa, która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się niezdolna do pracy po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wyżej wymienionych (art. 70 ust. 2).

Ponadto warunkiem do przyznania renty rodzinnej dla wdowca (analogicznie jak dla wdowy) jest stwierdzenie, że w chwili śmierci żony pozostawał z nią we **wspólności małżeńskiej**. Środkiem dowodowym stwierdzającym istnienie wspólności małżeńskiej jest oświadczenie wdowca o zachowaniu jednej z więzi: duchowej, materialnej lub fizycznej.

Od wspomnianej zasady jest jeden wyjątek. Jeżeli małżonka rozwiedziona lub wdowa nie pozostawała ze zmarłym do dnia jego śmierci we wspólności małżeńskiej, to może uzyskać rentę rodzinną, tylko wówczas gdy posiada prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

Renta rodzinna dla jednej osoby uprawnionej (np. wdowy – wdowca) przysługuje w wysokości stanowiącej **85% świadczenia**, które otrzymywał zmarły (art. 73 ustawy). Dla dwóch osób uprawnionych – w wysokości **90% świadczenia**, a dla trzech lub więcej osób – **95% świadczenia**. Zgodnie z art. 70 ust. 4 ustawy wdowa może otrzymać rentę rodzinną

pomimo, że nie spełniła ogólnych warunków do jej przyznania, jeśli po śmierci męża znalazła się w ciężkiej sytuacji materialnej (tzn. nie ma źródeł utrzymania). Renta ma wtedy charakter okresowy i przysługuje jej przez rok od daty zgonu męża. Jeśli po jego śmierci będzie uczestniczyła w szkoleniu mającym na celu uzyskanie kwalifikacji do wykonywania pracy zarobkowej, może pobierać rentę rodzinną w okresie uczestniczenia w tym szkoleniu, nie dłużej jednak niż przez dwa lata od chwili śmierci męża.

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach (...) (Dz. U. Nr 17, poz. 75 ze zm.) określa uprawnienia wdowy lub wdowca – emerytów i rencistów oraz osób pobierających uposażenie w stanie spoczynku lub uposażenie rodzinne – pozostałych po kombatantach i innych osobach uprawnionych. Na mocy art. 20 ustawy przysługuje im:

1. ryczałt energetyczny – 157,67 zł;
2. dodatek kompensacyjny – 29,35 zł;
3. ulga taryfowa w wysokości 37% w komunikacji krajowej przy przejazdach:
 - 1 i 2 klasą pociągów osobowych i pospiesznych oraz w 2 klasie pociągów innych niż osobowe i pospieszne – na podstawie biletów jednorazowych,
 - autobusami w komunikacji zwykłej i przyspieszonej – na podstawie biletów jednorazowych.

PRACE LEGISLACYJNE:

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (druk sejmowy nr 343) wpłynął do Sejmu 13 marca 2012 r.

Proponowana regulacja dotyczy przyznania dożywotniej renty rodzinnej wdowie pozostałej po ubezpieczonym, który zmarł wskutek wypadku przy pracy w czasie wykonywania zadań służbowych w ruchu zakładu górniczego. Prawo to przysługiwałoby wdowie, bez względu na jej wiek i stan zdrowia oraz nie ulegałoby zawieszeniu w przypadku zawarcia nowego związku małżeńskiego.

Wnioskodawcy w uzasadnieniu do projektu podnoszą, że „projekt ma na celu przywrócenie prawa do renty rodzinnej dla wdów po zmarłych górnikach, z którymi nawiązano stosunek pracy przed 1 stycznia 1999 r., a jednocześnie rozszerza te uprawnienia w ten sposób, że osoby te zachowują prawo do świadczeń z ustawy także wtedy, gdy zawarły kolejny związek małżeński po nabyciu praw do renty.” **W obecnie obowiązującym stanie prawnym wdowy po górnikach zostały pozbawione swoich wcześniejszych uprawnień rentowych.** Nabywają one prawo do renty rodzinnej tak jak wszyscy pozostali na zasadach przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Wnioskodawcy podkreślają także fakt, że na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 2004 r. Nr 8, poz. 66, z późn. zm.), wdowy po żołnierzach zmarłych w czasie wykonywania zadań służbowych poza granicami kraju, zachowują prawo do renty rodzinnej, bez względu na wiek i stan zdrowia.

Rada Ministrów w stanowisku z 12 października 2012 r. negatywnie oceniła poselski projekt ustawy. Jej zdaniem wyróżnianie rodzin górniczych dyskryminowałoby rodziny pracowników z innych grup zawodowych i tym samym byłoby sprzeczne z konstytucyjnymi zasadami równości wobec prawa.

W obowiązującym stanie prawnym zabezpieczone są środki do życia dla wdów/wdowców oraz małoletnich dzieci.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zakłada, że od 2013 r. wiek emerytalny będzie wydłużany o trzy miesiące każdego roku. Tym samym mężczyźni osiągną docelowy wiek emerytalny (67 lat) w 2020 r., a kobiety - w 2040 r. Nowe regulacje przewidują też możliwość przejścia na wcześniejszą, tzw. częściową emeryturę, która stanowiłaby 50 proc. pełnej kwoty emerytury z FUS.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w trakcie prac nad ubiegłoroczną nowelizacją ustawy zaproponowało obok wydłużenia wieku emerytalnego w Polsce także podwyższenie granicy wieku uprawniającego wdowy do otrzymywania renty rodzinnej do lat 60. Zdaniem podsekretarza stanu Marka Buciora te zmiany powinny być wprowadzone jednocześnie. Ostatecznie wiek emerytalny wydłużono, a renty rodzinne pozostawiono tak jak dotychczas. Rząd wycofał się z propozycji dotyczącej wprowadzenia nowych kryteriów przyznawania rent rodzinnych.

Pomysł na zmiany w rentach rodzinnych sygnalizował także Sojusz Lewicy Demokratycznej, który chciał wprowadzić tzw. dodatek wdowi. Wdowa czy wdowiec oprócz swojej emerytury mogliby otrzymywać 30 proc. emerytury męża bądź żony. Druga propozycja dotyczyła możliwości przejścia przez wdowę lub wdowca na rentę rodzinną po małżonku (na obecnych warunkach, a więc dostając 85 proc. świadczenia małżonka) z możliwością otrzymywania dodatkowo 30 proc. własnej emerytury. Propozycje nie uzyskały poparcia zarówno związkowców jak i strony rządowej.

INFORMACJE DODATKOWE:

Konstytucja w art. 64 przyznaje każdemu obywatelowi prawo do własności, innych praw majątkowych oraz dziedziczenia.

W myśl 64 § 3 Konstytucji własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności.

Konstytucja w art. 67 zapewnia każdemu obywatelowi prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zasady przyznawania świadczeń określają przepisy dotyczące postępowania w sprawie emerytur i rent tj.: ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, kodeksu postępowania administracyjnego i kodeksu postępowania cywilnego. Tryb tego postępowania jest dwuetapowy: przed organem rentowym i sądem ubezpieczeń społecznych, zaś wypłata świadczeń następuje w cyklach miesięcznych od dnia powstania prawa do emerytury lub renty.

Na podstawie art. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS za emeryta uważa się osobę mającą ustalone prawo do emerytury, w tym do emerytury częściowej. Emerytura jest świadczeniem, które przysługuje z tytułu własnej pracy i jest wypłacana wyłącznie osobie uprawnionej do tego świadczenia. Zgodnie z art. 101 ustawy **uprawnienie do świadczeń nie przysługuje** gdy którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa ustanie lub **w związku ze śmiercią osoby uprawnionej**. A zatem w przypadku śmierci osoby uprawnionej do emerytury, nie można tego świadczenia przyznać wdowie lub wdowcowi.

Kodeks cywilny w art. 922 § 2 stanowi, że **nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą**, jak również prawa, które z chwilą śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

Ustawa emerytalna przewiduje prawo do renty rodzinnej po zmarłym małżonku dla wdowy lub wdowca, jeśli spełnili jeden z warunków dotyczących wieku, niezdolności do pracy albo wychowywania małoletnich bądź uczących się dzieci. Zakład Ubezpieczeń Społecznych może też przyznać okresową rentę osobie, która nie ma źródeł utrzymania.

Według danych ZUS renty rodzinne pobiera 1,2 mln osób, średnio jest to 1 645 zł brutto miesięcznie. W roku 2012 ZUS wydał na renty rodzinne 24 mld zł, a dodatkowo Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przeznaczyło 1 mld na świadczenia dla dzieci i wdów po mundurowych funkcjonariuszach.

Z każdym kolejnym rokiem wydatki te będą wzrastać; ZUS przewiduje, że w 2020 r. na renty rodzinne wydane zostanie około 29 mld zł, a w 2040 r. ponad 40 mld zł. Starzenie się społeczeństwa w Polsce będzie wpływać na wzrost liczby osób mogących skorzystać z tego uprawnienia. Obecnie, w ciągu roku ZUS przyznaje około 40 tys. nowych rent. W konsekwencji wydatki ZUS na wypłatę rent i emerytur przewyższają wpływy ze składek. Konieczne staje się ubieganie o dotacje z budżetu państwa, w 2013 r. będzie to ok. 37 mld zł.

REKOMENDACJE BIURA:

Obecnie obowiązujące regulacje prawne wydają się wystarczająco zabezpieczać środki do życia wdowie, wdowcowi i małoletnim dzieciom po zmarłym emerycie.

Jak wynika z prognoz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych skala wydatków na renty rodzinne w najbliższych latach będzie wzrastać i znacznie obciążać budżet państwa.

Mając na uwadze powyżej zaprezentowane informacje, Biuro nie rekomenduje podjęcia prac legislacyjnych postulowanych w petycji.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

DYREKTOR

Anna Pomianowska-Bąk